

Stanisław Pikulski

Zbrodnia przeciwko braniu udziału w masowym zamachu skierowanym przeciwko grupie ludności w celu wykonania lub wsparcia polityki państwa lub organizacji w polskim prawie karnym

---

Studia Prawnoustrojowe nr 29, 7-18

2015

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Artykuły

Stanisław Pikulski

Katedra Prawa Karnego Materialnego

Wydziału Prawa i Administracji UWM

Zbrodnia przeciwko braniu udziału w masowym zamachu skierowanym przeciwko grupie ludności w celu wykonania lub wsparcia polityki państwa lub organizacji w polskim prawie karnym

Uwagi ogólne

Zamachy o charakterze masowym, skierowane przeciwko grupie ludności i podejmowane w celu wykonania lub wsparcia polityki państwa lub organizacji, stanowią poważny problem społeczny oraz międzynarodowy, przy czym należą do kategorii zbrodni przeciwko ludzkości. Obecnie przykładem tego są zamachy przeprowadzane w świątyniach i innych miejscach publicznych dokonywane przez uczestników i zwolenników organizacji pod nazwą Państwo Islamskie. Inspiracją do tych zamachów są założenia polityki nienawiści i wyniszczania osób o odmiennych poglądach, niepopierających Państwa Islamskiego jako określonej wspólnoty religijnej i organizacyjnej. Ewidentnym przykładem tych zbrodni były w przeszłości zamachy skierowane przeciwko grupom ludności, zwłaszcza przeciwko Żydom, w ramach polityki prowadzonej przez III Rzeszę Niemiecką. Podobnych przykładów występuje więcej. Zachodzi zatem potrzeba powstrzymania tego typu działań tak na arenie międzynarodowej, jak i krajowej.

Ustawodawca polski ustawą z dnia 20 maja 2010 r.¹ wprowadził do Kodeksu karnego art. 118a § 1, 2 i 3, którym ustanowił trzy typy przestępstw w celu ochrony bezpieczeństwa grup ludności istniejących w strukturze narodowościowej państwa, wyodrębnionych ze względów narodowych, etnicznych, rasowych, politycznych, wyznaniowych lub o określonym światopoglądzie, przed zamachami masowymi dokonywanymi w ramach prowadzonej przeciwko nim przez państwo lub organizację

¹ Ustawa z dnia 20 maja 2010 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy o Policji, ustawy – Przepisy wprowadzające Kodeks karny oraz ustawy – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. nr 98, poz. 626).

polityki stopniowego ich wyniszczania. Są to przestępstwa o wysokim stopniu społecznej szkodliwości, co powoduje, że zostały zakwalifikowane jako zbrodnie. Statuujące je przepisy przewidują w § 1 art. 118a k.k. typ kwalifikowany przestępstwa, a w § 2 i 3 k.k. dwa typy uprzywilejowane. Czynów tych dopuszczają się osoby, które w celu wykonania lub wsparcia polityki państwa lub organizacji dokonują zamachów na grupy ludności opisane w dyspozycjach wymienionych przepisów. Przepisy przewidziane w art. 118a § 1, 2 i 3 k.k. są pewnego rodzaju dopełnieniem normatywnym zbrodni eksterminacji, o jakiej mowa w art. 118 § 1, 2 i 3 k.k. Przepisy te w swej dyspozycji obejmują dalsze karygodne działania sprawców przeciwko ludzkości o bardzo wysokiej społecznej szkodliwości czynu, które należało ująć w odrębne typy przestępstw, co też polski ustawodawca uczynił w 2010 r. Materie normatywne tych przepisów pozostają na styku, a w art. 118a § 1 pkt 3 k.k. działanie sprawcy jest ukierunkowane na wyniszczenie danej grupy ludności, co jest głównym znamieniem czynu oraz celem działania sprawcy w art. 118 § 1 k.k. Ponadto w art. 118 a § 1 pkt 1 i 2 k.k. sprawca, realizując założony cel działania, tak jak w art. 118 § 1 k.k. dopuszcza się zabójstwa lub powoduje ciężki uszczerbek na zdrowiu człowieka. W kwalifikacji karnej czynu należy jednak zwrócić uwagę na różnice: w art. 118 § 1 k.k. celem działania sprawcy jest wyniszczenie danej grupy ludności, a w art. 118a § 1 k.k. sprawca, zabijając człowieka lub dokonując ciężkiego uszczerbku na zdrowiu, bierze udział w masowym zamachu skierowanym przeciwko grupie ludności, podjętym w celu wykonania lub wsparcia polityki państwa lub organizacji. Należy zakładać, iż w wielu sytuacjach będzie tutaj występował w kwalifikacji prawnej czynu zbieg tych przepisów.

1. Wpływ międzynarodowego prawa karnego na ustanowienie zbrodni masowego zamachu skierowanego przeciwko grupie ludności w celu wykonania lub wsparcia polityki państwa lub organizacji

Przestępstwa przeciwko pokojowi, ludzkości i przestępstwa wojenne w prawie karnym międzynarodowym zostały ukształtowane w wyniku długotrwałego procesu historycznego. Wielokrotnie podejmowano prace w tym zakresie. Na początku XIX wieku procedowano nad powołaniem w prawie międzynarodowym tego typu przestępstw, aby uchronić społeczność międzynarodową przed najgroźniejszymi czynami godzącymi w pokój na świecie. Przełomowym momentem był jednak proces przeciwko zbrodniarzom hitlerowskim po II wojnie światowej przed powołanym przez aliantów Międzynarodowym Trybunałem Wojskowym (tzw. Trybunałem Norymberskim)². W art. VI Statutu Trybunału ustalono, że:

² Por. L. Gardocki, *Prawo karne*, wyd. 10, C. H. Beck, Warszawa 2004, s. 206 i 207; por. T. Cyprian, J. Sawicki, *Prawo norymberskie, Bilans i perspektywy*, Warszawa 1948, s. 17.

1) zbrodnie przeciwko pokojowi polegają na: planowaniu, przygotowywaniu, rozpoczynaniu lub prowadzeniu wojny napastniczej albo wojny będącej pogwałceniem traktatów, porozumień lub przyrzeczeń międzynarodowych, albo współdziałanie w planie lub w znowie w celu dokonania jednego z wyżej wymienionych czynów;

2) zbrodnie wojenne polegają na: pogwałceniu praw i zwyczajów wojennych, czyli obejmują morderstwa, złe obchodzenie się lub deportacje na roboty przymusowe albo w innym celu ludności cywilnej na okupowanym obszarze lub z tego obszaru; mordowanie lub złe obchodzenie się z jeńcami wojennymi lub osobami na morzu; zabijanie zakładników; rabunek własności publicznej lub prywatnej; bezmyślne niszczenie osiedli, miast lub wsi albo spustoszenia nieusprawiedliwione koniecznością wojenną;

3) zbrodnie przeciwko ludzkości polegają na: mordowaniu, wytepianiu, czynieniu z ludzi niewolników, deportacjach i innych czynach nieludzkich, których dopuszczono się przeciwko jakiegokolwiek ludności cywilnej przed wojną lub podczas wojny, prześladowaniach ze względów politycznych, rasowych lub religijnych przy popełnianiu jakiegokolwiek zbrodni wchodzącej w zakres kompetencji Trybunału lub w związku z nią, niezależnie od tego, czy gwałciła ona, czy też nie prawo wewnętrzne państwa, gdzie ją popełniono³.

Zasady i normy prawa norymberskiego, zawarte w Statucie Międzynarodowego Trybunału Wojskowego i jego orzecznictwie, spowodowały, że w 1947 r. została powołana Komisja Prawa Międzynarodowego ONZ do opracowania projektu kodeksu przestępstw przeciwko pokojowi i bezpieczeństwu ludzkości, która proceduje bardzo powoli i jak dotychczas nie zakończyła prac nad tym kodeksem. Społeczność międzynarodowa oczekuje, że Komisja zakończy prace nad kodeksem przestępstw przeciwko pokojowi i bezpieczeństwu ludzkości oraz przedstawi projekt tego aktu prawnego do uchwalenia w trybie przewidzianym w Karcie NZ.

W rozdziale XVI k.k. z 1997 r., obejmującym materię przestępstw przeciwko pokojowi, ludzkości oraz przestępstwa wojenne oparte na prawie międzynarodowym, przewidziano zbrodnię ludobójstwa w art. 118 § 1, 2 i 3 oraz jako odrębny typ przestępstwa – zbrodnię udziału w masowym zamachu skierowanym przeciwko grupie ludności podjętym w celu wykonania lub wsparcia polityki państwa lub organizacji, przewidzianą w art. 118a § 1, 2 i 3 k.k., która stanowi pewnego rodzaju uzupełnienie dyspozycji przepisów stanowiących zbrodnię ludobójstwa. Poprzednie ustawy karne w Polsce nie знаły przestępstwa ludobójstwa ani też przestępstwa udziału w masowym zamachu skierowanym przeciwko grupie ludności w celu wykonania lub wsparcia polityki państwa lub organizacji. Jak słusznie zauważa Maria Szewczyk, „w polskim prawie karnym nigdy nie było całkowitego ujęcia w jednym akcie prawnym przestępstw opartych na prawie międzynarodowym”⁴.

³ Por. M. Fleming, J. Wojciechowska, *Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz do artykułów 117–221*, t. I, pod red. A. Wąska, R. Zawłockiego, C.H. Beck, Warszawa 2010, s. 27 i 28.

⁴ M. Szewczyk, [w:] A. Zoll (red.), *Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz*, wyd. 3, LEX a Wolters Kluwer business, Warszawa 2008, s. 14.

Zbrodnie przeciwko udziałowi w masowym zamachu na grupę ludności to zbrodnie należąca do kategorii przestępstw przeciwko ludzkości łącznie z eksterminacją (art. 118 k.k.) i dyskryminacją (art. 119 k.k.). Ustanowienie tych przepisów jest efektem realizacji przez Polskę Konwencji ONZ z dnia 9 grudnia 1948 r. w sprawie zapobiegania i karania zbrodni ludobójstwa⁵.

Termin „czyn ludobójstwa” (*genocide*) został po raz pierwszy użyty w aktach oskarżenia przeciwko zbrodniarzom wojennym w procesach norymberskich. Rozmiary tego zjawiska, w tym wymordowanie ze względów rasowych około 6 milionów Żydów i osób pochodzenia żydowskiego oraz kilka milionów ludzi innych narodowości, wpłynęło na to, że ściganiem karnym za te zbrodnie zajął się Międzynarodowy Trybunał Wojskowy, a ludobójstwo zostało wówczas zaliczone do zbrodni przeciwko ludzkości. Jako kategoria prawa międzynarodowego wystąpiło dopiero w Konwencji ONZ z dnia 9 grudnia 1948 r. w sprawie zapobiegania i karania zbrodni ludobójstwa. Pojęcie to oznacza celowe wyniszczenie (eksterminację) grup narodowych, etnicznych, rasowych, politycznych, wyznaniowych lub o określonym światopoglądzie na tle założeń ideowych rodzących do nich wrogość. Zgodnie z art. II Konwencji ludobójstwem jest „którykolwiek z następujących czynów dokonanych w zamiarze zniszczenia w całości lub w części grup narodowych, etnicznych, rasowych lub religijnych jako takich:

- a) zabójstwo grupy osób,
- b) spowodowanie poważnego uszkodzenia ciała lub rozstroju zdrowia psychicznego członków grupy,
- c) rozmyślne stworzenie dla członków grupy warunków życia obliczonych na spowodowanie ich całkowitego lub częściowego zniszczenia fizycznego,
- d) stosowanie środków, które mają na celu wstrzymanie urodzin w obrębie grupy,
- e) przymusowe przekazywanie dzieci członków jednej grupy do innej”.

W dniu 17 czerwca 1998 r. na konferencji dyplomatycznej w Rzymie powołano Stały Międzynarodowy Trybunał Karny z siedzibą w Hadze w celu rozpoznawania spraw wobec osób, które dopuściły się najpoważniejszych zbrodni o charakterze międzynarodowym. Kognicja Trybunału obejmuje dwie grupy zbrodni, tj. najpoważniejsze przestępstwa wagi międzynarodowej (*core crimes*), takie jak: ludobójstwo, zbrodnie przeciwko ludzkości i zbrodnie wojenne oraz tzw. zbrodnie traktatowe (*treaty crimes*), do których zaliczono m.in. terroryzm, handel ludźmi i handel narkotykami. Polska ratyfikowała ten traktat w 2001 r. w trybie przewidzianym w art. 89 ust. 1 Konstytucji RP.

Popęlanianie zbrodni ludobójstwa należy do rzadkości. Jak słusznie zauważyła Maria Szewczyk, przestępstwa przewidziane w rozdziale XVI k.k. popełniane są przez jednostki, ale w ramach całego zbrodniczego systemu⁶. Działaniami jednostek

⁵ Dz. U. z 1952 r., nr 2, poz. 9.

⁶ Por. M. Szewczyk, [w:] A. Zoll (red.), *Kodeks karny...*, s. 14.

organizacja państwowa nadawała najczęściej pozory legalności, dlatego też art. 7 Statutu Międzynarodowego Trybunału Wojskowego stanowi: „Stanowisko urzędowe oskarżonych – czy to jako zwierzchników państwa, czy jako odpowiedzialnych funkcjonariuszy rządowych – nie może być podstawą do uwolnienia ich od odpowiedzialności ani do złagodzenia kary”. W myśl art. 8 zaś „okoliczność, że oskarżony działał w wykonaniu rozkazu swego rządu albo swego zwierzchnika, nie zwalnia go od odpowiedzialności; może jednak spowodować złagodzenie kary, o ile Trybunał uzna, że wymaga tego sprawiedliwość”.

Z powyższego wynika, że osoby, które dopuszczają się zbrodni ludobójstwa, zdolne do odpowiedzialności karnej w świetle przepisów prawa karnego międzynarodowego, ponoszą tę odpowiedzialność zawsze, bez względu na to, czy wykonywały rozkazy w tym zakresie, czy też działały w ramach autonomicznie przyjętego kierunku. W szczególnie uzasadnionych sytuacjach, przy wykonywaniu w tym zakresie rozkazów, Trybunał może tę okoliczność uznać jako łagodzącą.

2. Przedmiot przestępstwa udziału w masowym zamachu skierowanym przeciwko grupie ludności w celu wykonania lub wsparcia polityki państwa lub organizacji

Przedmiotem przestępstwa udziału w masowym zamachu na grupę ludności, podjętego w celu wykonania lub wsparcia polityki państwa lub organizacji, jest określone dobro, które przepisy art. 118a § 1, 2 i 3 k.k. chronią, a przestępcy atakują. Należy więc zapytać, jakie dobro chronią wspomniane przepisy. Wydaje się, iż tym dobrem charakteryzującym jednostkowy przedmiot ochrony jest bezpieczeństwo grup ludności przed masowymi zamachami na życie, zdrowie i inne dobra osobiste. Skutki czynów, o jakich mowa w art. 118a k.k., mogą konkretnie objąć grupy ludności w całości lub w części, a także pojedyncze osoby z tych grup. Istotne jest, aby dane działanie miało charakter udziału w masowym zamachu i było podjęte na rzecz realizacji polityki państwa lub organizacji.

Zastanawiając się nad ujęciem rodzajowego przedmiotu ochrony, trzeba mieć na uwadze określone dobro chronione przepisami rozdziału XVI k.k. w całości, wyrażające podobieństwo przestępstw zawartych w tym rozdziale. Wydaje się, iż dobrem takim będzie powszechny pokój i międzynarodowe bezpieczeństwo ludzkości oraz międzynarodowy porządek prawny w działaniach zbrojnych. Takie ujęcie rodzajowego przedmiotu ochrony uwydatnia podobieństwo tych przestępstw oraz obejmuje ich jednostkowe przedmioty ochrony, takie jak: powszechny pokój; życie i zdrowie grup narodowych, etnicznych, rasowych, politycznych, wyznaniowych i światopoglądowych oraz zachowania ich bytu biologicznego i rozwoju; bezpieczeństwo życia grupy ludności wyodrębnionej w strukturze narodowościowej państwa; tożsamość i odrębność różnych kultur grup społecznych oraz wolność realizacji ich autonomicznych wartości; bezpieczeństwo powszechne na ziemi, w przestrzeni po-

wietrznej i w wodzie przed ich zatruciem środkami masowej zagłady; porządek prawny ustalony przez zasady prawa międzynarodowego w zakresie stosowanych środków i sposobów prowadzenia walki zbrojnej; mienie oraz dobra kultury określone przepisami prawa międzynarodowego i krajowego oraz znaki Czerwonego Krzyża lub Czerwonego Półksiężycy, a także znaki ochronne dla dóbr kultury lub inne znaki chronione prawem międzynarodowym, flagi lub odznaki wojskowe nieprzyjaciela, państwa neutralnego albo organizacji lub komisji międzynarodowej. Wymienione jednostkowe dobra chronione oraz związane z nimi poszczególne typy przestępstw zawierają w treści elementy wzajemnego podobieństwa, czyli użycie przemocy lub związek z wojną i działaniami zbrojnymi oraz ich regulacja przepisami prawa międzynarodowego, które powodują, iż należą one do tego samego rodzaju przestępstw.

Masowy zamach, o jakim mowa w dyspozycji omawianych przepisów, może dotyczyć bardzo różnych grup ludności co do wielkości i kryterium ich wyodrębnienia. Zamachy na ich bezpieczeństwo są podejmowane w celu realizacji lub wsparcia polityki państwa lub organizacji, a polityka ta jest nieprzyjazna i wyniszczająca dane grupy ludności. Ochroną przepisów przewidzianych w art. 118a k.k. są objęte te wartości, które pozwalają na normalne życie tych grup oraz ich niezakłócony rozwój intelektualny i materialny. Wartości te mają charakter uniwersalny, warunkujący istnienie oraz tożsamość grup narodowych, etnicznych, rasowych, politycznych, wyznaniowych i światopoglądowych oraz kultywowanie ich tradycji, a także dalsze rozwijanie osiągnięć intelektualnych, politycznych, wyznaniowych i światopoglądowych właściwych tym grupom. Grupami stanowiącymi przedmiot ochrony w rozumieniu przepisów art. 118a k.k. są:

a) grupa narodowościowa, czyli zbiorowość pozostająca ze sobą w więzi etnicznej oraz narodowej, ukształtowanej historycznie i kulturowo, posiadająca wspólny język, kulturę i terytorium – należy przy tym pamiętać, iż stałymi elementami narodowości jest pochodzenie etniczne oraz wspólna historia i kultura, nie zawsze bowiem grupy narodowościowe mieszkające poza granicami swojego kraju są powiązane wspólnotą języka i terytorium etnicznym;

b) grupa etniczna, czyli zbiorowość charakteryzująca się tym samym pochodzeniem narodowym, powiązana wspólnotą kulturową, historyczną oraz często językową, a także przeważnie wspólnym terytorium;

c) grupa rasowa, czyli zbiorowość wyróżniająca się zespołem morfologicznych cech dziedzicznych, takich jak: barwa skóry, oczu, włosów, kształt twarzy itp., jak też zespołami cech fizjologicznych i biologicznych;

d) grupa polityczna, czyli zespół osób zjednoczonych wspólnymi ideami politycznymi, poglądami i przekonaniami, tudzież programami działania, najczęściej przynależnymi do określonych partii i ruchów społecznych;

e) grupa wyznaniowa, czyli ludzie połączeni wspólnymi ideami, poglądami i przekonaniami religijnymi, należący do określonej religii lub ruchu religijnego;

f) grupa o określonym światopoglądzie, czyli zespół osób wyróżniających się wspólnymi ideami filozoficznymi i światopoglądowymi dotyczącymi natury i rozwoju świata i człowieka oraz sensu jego życia, które wpływają na kształtowanie postaw tych osób oraz na ich społeczne działanie;

g) grupa wyróżniona ze względu na płeć, charakteryzująca się określonymi cechami płciowymi, jak np. homoseksualizm, obojnactwo, przy czym we współczesnym świecie osoby homoseksualne domagają się równouprawnienia matrymonialnego.

3. Strona przedmiotowa zbrodni udziału w masowym zamachu przeciwko grupie ludności w celu wykonania lub wsparcia polityki państwa lub organizacji

Strona przedmiotowa określa czyn jako obiektywne znamię przestępstwa, a więc to, co traktuje o zewnętrznych aspektach zachowania sprawcy, wyrażającego się odpowiednio w działaniu lub zaniechaniu i skutkach tego zachowania, które zawsze dzieje się w określonym czasie i miejscu oraz w określony sposób. Wyróżniamy też przedmiot czynności wykonawczej, a więc ten konkretny przedmiot zmaterializowany lub niezmaterializowany, na którym popełniony jest dany czyn oraz związek przyczynowy między czynem a skutkiem w przestępstwach skutkowych. Chodzi o to, czy dany czyn sprawcy spowodował przypisywany mu skutek. Przestępstwa opisane w art. 118a § 1, 2 i 3 k.k. są przestępstwami skutkowymi. Do zaistnienia takiego przestępstwa wymagane jest wystąpienie opisanego w przepisie skutku w postaci określonych zmian w świecie zewnętrznym, które w ocenie ustawodawcy zawierają określony stopień społecznej szkodliwości. Istotne jest bowiem, aby sprawca danego czynu dopuścił się w ramach masowego zamachu lub choćby jednego z powtarzających się zamachów skierowanych przeciwko grupie ludności, wyodrębnionej w oparciu o określone kryterium, podjętego w celu wykonania lub wsparcia polityki państwa lub organizacji. Nie może to być zachowanie, które nie ma związku z realizacją lub wspieraniem określonej polityki państwa lub organizacji wyrażającej wrogość wobec danej grupy ludności oraz sprzecznej z prawem międzynarodowym.

Zachowanie się sprawcy w typie podstawowym omawianego przestępstwa (art. 118a § 1 k.k.) polega na braniu udziału w masowym zamachu lub choćby w jednym z powtarzających się zamachów skierowanych przeciwko grupie ludności podjętych w celu wykonania lub wsparcia polityki państwa lub organizacji. Dyspozycja tego przepisu wymaga wyjaśnienia następujących pojęć⁷:

a) „branie udziału” w tej działalności może się tutaj wyrażać w dwóch formach, tj. w formie bezpośredniego fizycznego udziału, gdzie sprawca sam dokonuje tego

---

⁷ *Wielka Encyklopedia Prawa*, t. IV: *Prawo międzynarodowe publiczne*, Fundacja „Ubi societas, ibi ius”, Warszawa 2014, s. 315–330, 345.

czynu lub wspólnie i w porozumieniu z inną osobą (osobami) albo w formie intelektualnej, gdzie sprawca opracowuje plany działania, szkoli inne osoby w danym zakresie, kieruje wykonaniem danego czynu (sprawca kierowniczy) lub wykorzystując uzależnienie innej osoby (osób) od siebie, poleca jej (im) wykonanie danego czynu;

b) „masowy zamach” należy rozumieć jako działanie przeciwko bliżej nieokreślonej grupie osób należących do danego ugrupowania, wyodrębnianego w oparciu o kryterium narodowe, etniczne, rasowe, polityczne, wyznaniowe, światopoglądowe itp.

c) „wykonanie lub wsparcie polityki państwa lub organizacji”, tj. bezpośrednia realizacja przez sprawcę jako funkcjonariusza danego państwa lub organizacji lub inną osobę zaangażowaną w realizację założeń przyjętej w danym zakresie polityki państwa lub organizacji albo pośrednie działanie wspomagające wykonanie danej polityki państwa lub organizacji, np. przez przedsiębiorców, polityków, pracowników naukowych itp.;

d) „państwo” – instytucja społeczna zorganizowana hierarchicznie; organizacja polityczna społeczeństwa o charakterze terytorialnym, przymusowym i suwerennym, powstała na określonym etapie rozwoju historycznego;

e) „organizacja” – instytucja społeczna wyodrębniona względnie z otoczenia całości ludzkiego działania, mająca określoną strukturę pozwalającą na osiąganie celu lub celów. Podstawowymi cechami organizacji są: istnienie celu działania, struktura organizacyjna, odrębność celów i struktury w stosunku do otoczenia. Organizacje mogą być międzynarodowe, regionalne, wyspecjalizowane lub wewnętrzne.

Czynu tego można dokonać, w postaci:

1) dopuszczenia się zabójstwa, który to czyn może mieć charakter skutku masowego zabójstwa, kilku osób lub nawet zabójstwa pojedynczej osoby, dokonanego podczas masowego zamachu skierowanego przeciwko danej grupie ludności zamieszkałej w danym państwie lub poza jego granicami w ramach realizacji lub wspierania polityki państwa lub organizacji. Dla bytu tego przestępstwa sposób jego dokonania nie ma znaczenia. Czyn ten może być dokonany przy użyciu broni palnej, wybuchu bombowego, pożaru, użycia środków masowej zagłady, otrucia itp. Rozmiary wyrządzonej szkody i brutalność tego działania wpływają jednakże na sądowy wymiar kary w konkretnym przypadku;

2) powodowania ciężkiego uszczerbku na zdrowiu (art. 156 § 1 k.k.) i polegającego na:

- pozbawieniu człowieka wzroku, słuchu, mowy, zdolności do płodzenia;
- innego ciężkiego kalectwa, ciężkiej choroby nieuleczalnej lub długotrwałej, choroby realnie zagrażającej życiu, trwałej choroby psychicznej, całkowitej albo znacznej trwałej niezdolności do pracy zawodowej lub trwałego, istotnego zeszpenienia lub zniekształcenia ciała;
- stwarzania warunków życia grożących biologicznej egzystencji, w szczególności przez pozbawienie dostępu do żywności lub opieki medycznej, co jest obliczone na wyniszczenie konkretnej grupy ludności.

Stwarzanie warunków życia dla osób należących do danej grupy ludności grożących ich biologicznej egzystencji jest określeniem bardzo pojemnym. Przepis wymienia jedynie szczególne przypadki działania sprawcy, jak pozbawienie dostępu do żywności lub opieki medycznej. Można by tutaj jeszcze dodać pozbawienie dostępu do wody i środków czystości, mieszkania, uniemożliwienie osiedlania się, tworzenia wspólnoty itp.

Strona przedmiotowa w typie uprzywilejowanym, opisanym w art. 118a § 2 k.k., polega na braniu udziału w masowym zamachu lub choćby w jednym z powtarzających się zamachów skierowanych przeciwko grupie ludności, podjętych w celu wykonania lub wsparcia polityki państwa lub organizacji w postaci:

a) powodowania oddania w stan niewolnictwa lub utrzymywania w tym stanie, które polega na tym, iż pozbawia się daną osobę (osoby) praw i wolności obywatelskich oraz decydowania o sobie. Stwarza się sytuację, w której dana osoba (osoby) jest traktowana przedmiotowo oraz przypisuje się tę osobę (osoby) do określonego właściciela, który decyduje o jej losie;

b) pozbawienia wolności na czas przekraczający 7 dni lub ze szczególnym udręczeniem, które polega na tym, iż daną osobę (osoby) przetrzymuje się wbrew jej woli w określonym miejscu, zazwyczaj w pomieszczeniu zamkniętym, przez okres dłuższy niż 7 dni. Szczególne udręczenie polega na stwarzaniu szczególnych warunków przebywania, np. przykucie łańcuchem do pala lub ściany, pozbawiania picia i pożywienia, bicie, poniżanie słowne;

c) stosowania tortur lub poddania okrutnemu lub nieludzkiemu traktowaniu polega na tym, iż osobie (osobom) takiej zadaje się dotkliwy ból, grozi śmiercią jej lub osób najbliższych, przetrzymuje się przez dłuższy czas w ciemnym pomieszczeniu przykutą do sufitu z rękami do góry itp.;

d) dopuszczania się zgwałcenia albo innego naruszenia wolności seksualnej, co polega na tym, iż dana osoba (osoby) jest wykorzystywana seksualnie wbrew jej woli, przy użyciu siły, groźby wyrządzenia jej krzywdy bądź też w inny podstępny sposób jest naruszana jej wolność seksualna;

e) po zastosowaniu przemocy lub groźby bezprawnej powoduje się zajście przez kobietę w ciążę w zamiarze wpłynięcia na skład etniczny grupy ludności lub dokonuje innych poważnych naruszeń prawa międzynarodowego;

f) pozbawienia wolności i odmowy udzielenia informacji dotyczących tej osoby (osób) lub miejsca jej pobytu, lub przekazanie nieprawdziwych informacji dotyczących tej osoby (osób) lub miejsca jej pobytu, w zamiarze pozbawienia jej ochrony prawnej przez dłuższy okres.

Strona przedmiotowa w typie uprzywilejowanym, opisanym w art. 118a § 3 k.k. polega na braniu udziału w masowym zamachu lub choćby w jednym z powtarzających się zamachów skierowanych przeciwko grupie ludności podjętych w celu wykonania lub wsparcia polityki państwa lub organizacji w postaci:

1) naruszającego prawo międzynarodowe zmuszania do zmiany zgodnego z prawem miejsca zamieszkania;

2) dopuszczania się poważnego prześladowania grupy ludności z powodów uznanych za niedopuszczalne na podstawie prawa międzynarodowego, w szczególności politycznych, rasowych, narodowych, etnicznych, kulturowych, wyznaniowych lub z powodu bezwyznaniowości światopoglądu lub płci, powodując pozbawienie praw podstawowych.

4. Strona podmiotowa zbrodni udziału w masowym zamachu przeciwko grupie ludności w celu wykonania lub wsparcia polityki państwa lub organizacji

Zbrodni udziału w masowym zamachu, o jakich mowa w art. 118a § 1, 2 i 3 k.k., można się dopuścić w umyślnym zamiarze bezpośrednim. Zgodnie bowiem z art. 8 k.k. przestępstwo udziału w masowym zamachu skierowanym przeciwko grupie ludności w celu wykonania lub wsparcia polityki państwa lub organizacji można popełnić tylko w winie umyślnej, która może występować, jak stanowi art. 9 § 1 k.k., w postaci zamiaru bezpośredniego lub ewentualnego. Zamiar bezpośredni charakteryzuje się chęcią popełnienia danego czynu, czyli świadomością i wolą jego dokonania, a zamiar ewentualny charakteryzuje się świadomością obejmującą przewidywanie możliwość popełnienia danego czynu oraz wolą w postaci godzenia się na jego popełnienie. Wola w zamiarze ewentualnym (wynikowym) wyraża stosunek obojętny co do popełnienia danego czynu. Trudno bowiem tutaj zaakceptować, aby sprawca, podejmując decyzję dotyczącą swojego udziału w masowym zamachu, działał w zamiarze ewentualnym. Wydaje się, iż w procesach decyzyjnych dominuje tu jednak chęć popełnienia tego czynu, ukierunkowana na realizację danego celu. Taka decyzja z natury rzeczy jest przemyślana i odpowiednio przygotowana do realizacji. Niewątpliwie u sprawcy występuje pełna świadomość okoliczności działania oraz wola w postaci chęci popełnienia tego czynu. Zważywszy nadto, że decyzję dotyczącą udziału w masowym zamachu skierowanym przeciwko grupie ludności podejmują osoby, które w różny sposób są zaangażowane w realizację lub wspieranie polityki państwa lub organizacji, a czynu tego dopuszczają się w celu wykonania lub wsparcia tej polityki.

Strona podmiotowa występuje we wszystkich trzech typach tej zbrodni w postaci zamiaru bezpośredniego zabarwionego celem działania. Sprawca takiego przestępstwa ma świadomość celu i wolę wykonania lub wsparcia polityki państwa lub organizacji. Motywacja działania ma tutaj znaczenie drugorzędne (ideowa, z chęci zysku, zemsty itp.).

5. Podmiot zbrodni udziału w masowym zamachu przeciwko grupie ludności w celu wykonania lub wsparcia polityki państwa lub organizacji

Podmiotem zbrodni przewidzianej w art. 118a § 1, 2 i 3 k.k. może być każda osoba, która ukończyła lat 17 i jest poczytalna. Osoba taka jest również nazywana sprawcą czynu. W znaczeniu węższym jest to osoba, która swoim zachowaniem się wyczerpuje ustawowe znamiona czynu przestępnego. Sprawcą w znaczeniu szerszym jest zarówno wykonawca czynu, jak i współsprawca, sprawca kierowniczy, sprawca z polecenia, podżegacz, pomocnik oraz prowokator⁸.

Za podstawowy typ ww. przestępstwa, przewidziany w art. 118 a § 1 k.k., grozi kara pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 12, kara 25 lat pozbawienia wolności albo kara dożywotniego pozbawienia wolności. Za uprzywilejowany typ tego przestępstwa, o jakim mowa w art. 118a § 2 k.k., grozi kara pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 5 albo kara 25 lat pozbawienia wolności. Uprzywilejowany typ tego przestępstwa, przewidziany w art. 118a § 3 k.k., jest zagrożony karą pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 3.

Obok kar mogą być wymierzane środki karne przewidziane w rozdziale V od art. 39 do art. 43c k.k. na zasadach przewidzianych w kodeksie.

Wnioski

1. Przestępstwa brania udziału w masowym zamachu skierowanym przeciwko grupie ludności w celu wykonania lub wsparcia polityki państwa lub organizacji, przewidziane w art. 118a § 1, 2 i 3 k.k., zostały ustanowione ustawą z dnia 20 maja 2010 r. jako dopełnienie zobowiązań międzynarodowych dotyczących zbrodni przeciwko ludzkości. Przepisy te stanowią uzupełnienie dyspozycji art. 118 § 1, 2 i 3 k.k. traktujących o zbrodni eksterminacji. Niektóre czynności wykonawcze przewidziane w dyspozycjach tych przepisów są takie same. W takiej sytuacji znamionami wyróżniającymi kwalifikację prawną czynu będzie to, iż czyny przestępne przewidziane w art. 118a k.k. muszą się charakteryzować tym, iż zostały podjęte w ramach masowego zamachu przeciwko grupie ludności i w celu wykonania lub wsparcia polityki państwa lub organizacji.

2. Przestępstwa przewidziane w art. 118a § 1, 2 i 3 k.k. są zbrodniami. Najwyższa społeczna szkodliwość czynu występuje tutaj w wypadku zbrodni przewidzianej w § 1, która jawi się jako kwalifikowany typ przestępstwa. Pozostałe dwie, przewidziane w § 2 i 3, posiadają niższy ustawowy wymiar kary od zbrodni przewidzianej w § 1, co w tym układzie kwalifikuje je jako typy uprzywilejowane przestępstwa.

3. Jednostkowym przedmiotem ochrony przepisów art. 118a k.k. jest bezpieczeństwo grup ludności przed masowymi zamachami na życie, zdrowie i inne dobra

⁸ Por. I. Andrejew, *Podstawowe pojęcia nauki o przestępstwie*, PWN, Warszawa 1988, s. 184.

osobiste, podjętymi w celu wykonania lub wsparcia polityki państwa lub organizacji. Rodzajowym przedmiotem ochrony będzie zaś tutaj powszechny pokój i międzynarodowe bezpieczeństwo ludzkości oraz międzynarodowy porządek prawny w działaniach zbrojnych.

4. Zbrodni przewidzianych w art. 118a § 1, 2 i 3 k.k. można się dopuścić umyślnie w zamiarze bezpośrednim zabarwionym celem działania sprawcy, który w celu wykonania lub wsparcia polityki państwa lub organizacji bierze udział w masowym zamachu skierowanym przeciwko grupie ludności. Przykładem takich organizacji są organizacje terrorystyczne, do których należy zaliczyć wyjątkowo brutalnie działające Państwo Islamskie. Państwami, które mogą tutaj wystąpić są te państwa, które prowadzą politykę wspierającą w różny sposób organizacje terrorystyczne.

Summary

Crimes against humanity in the light of Polish Penal Code provisions

Key words: crimes against humanity, acts of terrorism, international and Polish provisions.

Crimes of participating in an act of terrorism directed against a group of people in order to implement or support the policy of the state or organization are provided by art. 118a § 1, § 2 and § 3 of Polish Penal Code. It had been established by the Act of 2010 as an implementation of international obligations regarding crimes against humanity. Crimes of these type must be characterized by the intent of the perpetrator to implement or support the policy of state or organization which involves assassination of the whole group of people. Examples of such organizations are terrorist organizations, especially the Islamic State. States that may be involved in such criminal acts are those which pursue a policy of support (in different ways) of terrorist organizations.